

**Nicolae Saramandu & Manuela Nevaci, *Sinteze de dialectologie română*,
Editura Universitară, București, 2013, 232 p.**

Dinu Moscal*

Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Str. T. Codrescu 2, 700481 Iași, România

Autorii, dialectologi cu cercetări temeinice în domeniul românității sud-dunărene, oferă în acest volum o prezentare sintetică a istoriei dialectologiei românești și a dialectelor limbii române, contribuția propriu-zisă constând în prezentarea dialectelor sud-dunărene, care, așa cum o indică autorii prin titlu, reprezintă o reluare a unor studii publicate individual anterior.

În prima parte a lucrării (p. 17–99), neidentificată ca atare în volum, este prezentat domeniul dialectologiei în general, adică obiectul de studiu, metodele și direcțiile de cercetare în dialectologia românească și romanică, precum și atlasele dialectelor limbii române, ceea ce-i conferă și o valoare pronunțat propedeutică. În calitate de știință a variației lingvistice, dialectologia este prezentată în raport cu științele lingvistice conexe, relevând, totodată, particularitățile esențiale ale obiectului său de studiu (unitățile lingvistice teritoriale), îndeosebi prin raportarea la limba populară, și metodele de delimitare a zonelor ce îndeplinesc această calitate față de zonele de tranziție dintre acestea. Sînt prezentate metodele de culegere, de prezentare și de interpretare a materialului dialectal.

Sînt prezentate cercetările de geografie lingvistică din spațiul românesc, începînd cu activitatea anticipatoare a lui Hasdeu, continuînd cu Gustav Weigand, care a dat primul atlas lingvistic al limbii române, și cu prezentarea pe volume a următoarelor două serii: *Atlasul lingvistic român*, elaborat în cadrul Muzeului limbii române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu, și *Noul atlas lingvistic român*, serie condusă de Emil Petrovici. De asemenea, este prezentat pe scurt (p. 49) cazul special al *Atlasului lingvistic moldovenesc* (1968–1972).

Dialectologia sud-dunăreană este prezentată separat (p. 49–65), chiar dacă primele rezultate apar în cadrul ultimelor două serii prezentate mai sus,

cu specificarea că rezultatele pentru ultima serie au fost valorificate doar parțial de către coordonator (Nicolae Saramandu). Spre deosebire de prezentarea dialectului daco-român, în cazul dialectelor sud-dunărene avem parte de aprecieri critice, sprijinite prin exemple, fapt datorat, desigur, specializării autorilor în acest domeniu. Astfel, sînt făcute comparații între dialecte, se identifică zone subdialectale sau de contact cu limbile învecinate, precum și observații asupra metodei de interpretare și de notare a materialului dialectal (cf. interpretarea ca „aromunische Tendenz” a formei *kățauă* din dialectul meglan, p. 58). Un suport al criticilor aduse unor aspecte din lucrările de dialectologie sud-dunăreană este lucrarea în curs de redactare a unuia dintre autori (Nicolae Saramandu), a cărei prezentare (p. 61–65) induce așteptări de înalt nivel pentru orice cititor interesat în domeniu.

Ultimele două capitole ale acestei prime părți (p. 66–99) sînt dedicate lingvisticii spațiale, ilustrată în cazul limbii române prin prezentarea rezultatelor pentru ‘cumătră’ („femeia care botează copilul”), și a rezultatelor pentru ‘trifoi’ pentru spațiul romanic, pe baza unor cercetări mai vechi ale unuia dintre autori (Manuela Nevaci). Cîteva abrevieri lipsesc din secțiunea aferentă de la începutul volumului. Discuțînd problema hărților motivaționale și a mentalului comun, autorii încearcă să clarifice aspectul motivării semnului lingvistic. Deși se face o distincție între motivarea internă (între semnificant și semnificat) și cea legată de referent (p. 84–86), discuția nu clarifică acest al doilea raport, adică între care dintre cele două entități ale semnului lingvistic și referent se stabilește această a altă motivare. În plus, se consideră a fi o „remotivare” redenumirea în cîteva limbi romanice și în engleză a spicului cerealelor prin termeni cu sensul de ‘cap, căpușor’ în locul termenilor inițiali din indo-europeană cu sensul de ‘ascuțit’ (p. 86, cf.

* Adresă de corespondență: dinumoscal@yahoo.com.

și p. 98, unde există o asociere între „transparent” și „motivată”). Desigur, astfel de oscilații nu scade cu nimic valoarea explicațiilor și a informațiilor din zona antropologic-culturală în analiza motivațională a exemplurilor din spațiul românesc, romanic sau indo-european.

Partea a doua a volumului (p. 100–213) este dedicată prezentării dialectelor limbii române, începând cu un scurt istoric al limbii române și al dialectelor sale (p. 100–107), continuând cu o descriere sintetică a dialectului dacoromân (p. 108–129) și cu o descriere mai detaliată a dialectelor sud-dunărene (p. 130–188) și încheind cu o raportare a dialectelor române la contextul balcanic (p. 189–213).

Cercetările dialectului dacoromân sînt expuse cronologic, evidențiindu-se cele două direcții de delimitare a subunităților sale: prima direcție, dată de H. Tiktin, continuată de M. Gaster și G. Weigand și definitivată de E. Petrovici și susținută prin contribuțiile suplimentare ale lui R. Todoran, care conduce la împărțirea în cinci subdialecte, devenită clasică, și a doua direcție, intuită de M. Gaster, demonstrată întâi de A. Philippide, susținută de S. Pușcariu și apoi de I. Gheție pe baza analizei trăsăturilor tipice și a celor atipice și reconfirmată de Em. Vasiliu, prin care se disting doar două arii subdialectale („ramura banato-transcarpatină” și „ramura muntenească”, la Philippide, sau aria sud-estică și aria nord-vestică la Gheție). Autorii aderă la această din urmă împărțire în prezentarea sintetică a dialectului dacoromân (p. 116–129).

Partea cea mai consistentă a lucrării este dedicată dialectelor sud-dunărene. Autorii constată că, deși nu există încă o cercetare globală a acestora, există o

unitate de metodă, și că următorul pas în această zonă ar fi trecerea la studiul graiurilor (subdialectelor) și la studiul comparativ al acestora. Sînt identificate în mod clar zonele și numărul de vorbitori pentru fiecare subdialect precum și principalele diferențe la nivelul acestora, în special la nivelul dialectului aromân. O hartă ar fi adus un plus acestei prezentări. Opinia autorilor este că dialectele sud-dunărene ar reprezenta o verigă de legătură cu romanitatea occidentală (p. 135). Trebuie remarcat încă un fapt, și anume că *Vlașca*, numele unui fost județ, încă este considerat, conform unei tradiții date de istorici, un derivat de la patronimul *vlah*, deși lucrurile nu au fost niciodată foarte clare. În acest sens, se poate avea în vedere articolul lui Mircea Ciubotaru, „Revizuirei toponimice: Vlașca și Vlășia”, apărut în anul 2000.

Prezentarea propriu-zisă a dialectelor sud-dunărene este făcută la fiecare nivel lingvistic pentru fiecare dialect, relevîndu-se asemănări și deosebiri între acestea sau, în unele cazuri, cu subdialecte dacoromâne. O contribuție nouă o reprezintă analiza influenței slave, în special macedoneana și bulgara, prin împrumutul aspectului verbal în meglenoromână, trăsătură discutată pînă acum numai cu privire la dialectul istroromân (p. 149–153). La nivelul lexical se pune accent pe prezența termenilor latinești care nu apar în dacoromână (p. 153–154) și pe o prezentare mai detaliată a lexicului meglenoromân (p. 155–165). Într-un alt capitol este prezentat dialectul aromân vorbit de aromânii imigrați în Dobrogea (p. 166–188). În ultimul capitol (p. 189–213) sînt discutate raporturile dialectelor române cu albaneza și problematica controversatei uniuni lingvistice balcanice.